

Індивідуально-авторське словотворення в поезії Андрія Малишка

Лексичне багатство нашої мови примножувалося віками. Хто і коли вперше вжив те чи інше слово - невідомо. Проте художня література нового часу фіксує чимало авторських слів, створених видатними майстрами поезії чи прози. Свідоме творення нового слова з номінативною чи художньою метою показує нам невичерпні можливості словотвору як системи, причому кожен з авторів актуалізує, як правило, певні словотвірні типи, способи та засоби оформлення похідних. Авторський добір словоелементів, їх комбінаторика не безсистемні, тому що, з одного боку, реалізують парадигматичні відношення у словотворі, з іншого - є складниками творчої манери митця, його ідіостилю.

Художнє словотворення Андрія Малишка таке ж органічне в поетичній тканині його творів, як і вся його мовотворчість: навіть при найвищій експресії його не зраджує відчуття гармонії, доброго смаку.

У словотворенні поета знайшло відображення розмаїття іменникових суфіксів, часто деактивізованих у сучасній мові, що посилює художні, виражальні можливості таких похідних: *первоцвітінь, прозорінь просторінь; жарота, правота, ряснота; стожарниця, яровиця; тужиль*. Інколи виникають словотвірні варіанти: 1. І в колі друзів ти знаходиш неминуче тепло своїй душі, прозорість і ясінь. 2. В очах відбивши завтрашню ясень. 3. Блакитних Десен ясіна.

Ряд безафіксних похідних передають словотвірне значення «опредметнена дія»: звада, озелень, осмута, полив, скрес. Можливості цього словотвірного типу в поетичному мовленні практично необмежені: В мужицькій хаті більший злюб і злад...

Збагачують лексику поезій А.Малишка і відприкметникові іменники із суфіксами -изн/a/, -ість: глибочизна, сивизна; заквітність, дальність, самотність, стоокість тощо.

Серед новотворів із модифікаційним значенням привертають увагу пейоративні іменники димище, димовище, кайданища, роздолище, токовище, узорище. Утворення з демінутивними суфіксами відтворюють то іронічно-зневажливий /темка, скандальчик/, то інтимний колорит /окопчик, чебрик/:

Запалити б світелко — гільзу снарядну.

Та послухать пісню оту трьохрядну

У бліндажсику, що під ярм.

Для індивідуального словотворення А. Малишка характерне використання суфікса -ин/a/ зі значенням одиничності: вечорина, горішина, мозолина.

Дай же, дай, любов моя, зорино.

Світ пройти, як стежечку в саду!

Значення збірності передають новотвори із суфіксом -й/a/: вечір'я, дубов'я, кроння, окружя.

Префіксальні іменники-новотвори актуалізують непродуктивні в сучасній мові префікси про- /протемінь/, па- /павідь, пагінка/: Пагіль, пагілочко рум'яна, ти весняній, не кам'яній. Творення нових іменників конфіксального типу для поезії А. Малишка також не властиве - лише поодинокі випадки /безхлібок, середліток/.

Складні іменники відтворюють своєрідність світобачення особливо юкстапозити з першим незмінюваним атрибутивним компонентом: біло-роси, диво-меди, жар-сльоза, озелень-трава, синь-віконця, синь-вітрища, як-пшениця. Композити-новотвори поповнюють переважно тематичну групу назв природних явищ /грозовій, жовтолест, небогін, небостій/:

Спочатку захопили чвертку неба,

А потім половину, а вже далі

Весь небовид, і синій виднокіл,

*І небодаль, і зорі повечірні
Під крила дикі, молоді и напругі...*

Поширеним є творення складносукфіксальних іменників дзвінкоголосся, першопочаття, сизоблакиття, сивокрилля, чорнолісся, яснодорожжя.

Прикметникові оказіоналізми мотивовані як іменниками /горяні дні, середлітні грози, підосіння година/, так і прикметниками /щедрісне серце, янтаристі заграви, яровиста рунь/. Проте найбільш характерні для мови аналізованої поезії двоосновні прикметники, мотивовані атрибутивними словосполученнями: блакитнозора квітка, буйнокосе літо, зеленоросна ружа, могутньокронисті дуби, синьохмарна долина, яснозорна кришталь. Особливо частотними є епітети-новотвори з першим компонентом сто: стокрила суть речей, стоокий гнів, стоокий, сторукий реквієм, стосила сторона.

Дієслова порівняно з іншими частинами мови дають значно менше новотворів, оскільки здатні активно розвивати нові значення на базі існуючих лексем. Водночас нові дієслова є досить виразними на тлі узвичаєних слів: перезернився піснею; відзорюється шлях; золотіє бджола; прозориться душа і кольориться врода; сквітло надвечір'я.

Прислівниковий словотвір також поданий невеликою кількістю новотворів /впівсвіта, стократно, стокрило/, хоча роль їх у поетичних текстах вагома: Полинно пахне ніч. Світанки в сурми грають трубно.

Увага поета до морфемної і словотвірної будови слова виявляється і на синтагматичному рівні. Як стилістичний підсилювальний прийом використовує А. Малишко спільнокореневі слова:

*А поруч з ними памолодь цвіте,
Сіножаті, зажинки і обжинки,
Снопи тугі, і черлеці, і полоть,
І замолодь, зацвіття і суцвіття.*

Крім тавтологічних повторів близькоспоріднених слів, що посилюють враження /дзвони дзвонять, дбанок надбати, рання рань, сто сторіч, рими римувати, клонитися поклоном, меди медовиті тощо/, автор використовує повтор слів з омонімічними коренями:

1. Кленова гілка б'ється в раму туга, як матері тужиль.
2. Затанцювать метелицю а чи гордисту горлицю.
3. Що ж ти, коню, стоїш у печалі? Не поклали тобі конюшини?

Фонемна тотожність чи схожість коренів створює своєрідний колорит, увиразнюючи поетичний контекст.

Аналіз індивідуально-авторських новотворів у поезії Малишка засвідчує увагу автора до давніх українських словотвірних типів, що переважно вичерпали дериваційну базу і не виявляють активності в сучасній номінації. Проте незмінне чуття слова, пошук нових засобів виразності, знання автором глибинних шарів української лексики сприяли появі цілої низки похідних із експресивно-стилістичною функцією.